

## SADA SPOZNAJEM...

Geslo Družbe Isusove *Ad maiorem Dei gloriam* i inicijali IHS u okviru hostije na međuzavjesi, polako osvjetljavani uz zvukove orgulja, bili su nagrađeni prolomom oduševljenog dugotrajnog aplauza. Kazalište, puno do posljednjeg mjesta, deklarativno se opredijelilo za ono što je slijediло nakon tog simboličnog uvoda. Kad se ponovno zamračena međuzavjesa podigla, pred publikom bude osvijetljena biblioteka u kolegiju Družbe Isusove. Od početka do svršetka predstave dominirao je pozadinom pozornice golem bijeli križ.

Zagrebačku pozornicu često su u svečanom hođu osvajali mnogi velikani svjetskog teatra. Izredali su se: sva tri slavna tragičara grčke antike, Shakespeare i Calderon, Paul Claudel i Henri Ghéon i mnogi, mnogi vrijedni, manje vrijedni i problematični oblikovatelji ljudskih karaktera i sudbina. Te večeri nije prikazivan opće poznati velikan svjetske dramaturgije. Pobuda za anticipirani zanos i uzbudljivo iščekivanje zbivanja na sceni bit će da je nikla iz sažeto nagoviještene ideje djela na pozorničkoj međuzavjesi.

Plakat Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu od 22. veljače 1937. objavio je premijeru te večeri ovako:

### *Prva legija Božja*

Drama o Družbi Isusovoj u 11 slika. Napisao  
*Emmet Lavery*

Prema preradbi Friedricha Schreyvogela preveo  
Kalman Mesarić

Redatelj: Kalman Mesarić — Scenograf: Ljubo Babić

**Motto:** Pustite druge da svladaju  
svijet — poput Aleksandra...  
Od nas se traži mnogo više:  
Mi treba da svladamo sami sebe.

Radnja se zbiva u isusovačkom kolegiju Sv. Grgura u jednom velegradu Sjeverne Amerike. Vrijeme sadašnje.

(Nosioći glavnih uloga bili su najprominentniji glumci zagrebačkog kazališta. Između ostalih: Dubravko Dujšin, Franjo Sotošek, Mato Grković, Hinko Nučić, Vjekoslav Afrić i Strahinja Petrović).

Vrijedno je obnoviti i osvježiti sjećanja onih koji su doživjeli to sasvim izvanredno zbivanje na sceni zagrebačkog kazališta prije tri desetljeća. Korisno je informirati o tom one koji žive u zabludi da moderna dramaturgija isključuje religiozne duševne konflikte, štoviše i veoma dramske konflikte, s područja duhovne problematike.

Author *Prve legije Božje*, američki dramatičar i publicist, imao je u vrijeme premijere svog djela u nas svega trideset godina. Bio je odvjetnik i izdavao u New-Yorku tjednik *Sunday — Courier*.

Emmet Lavery, od jednog francuskog kritičara prozvan modernim Calderonom, otkriva nam u svom djelu isječak iz duhovne Amerike dotad nesusretane u američkoj literaturi. Iznenaduje da se taj mladi američki pisac, okružen vrevom new-yorškog poslovnog svijeta, usudio pokušati probiti na kazališne daske s problemom izrazito filozofsko-religioznog karaktera tako tuđim zahuktalaj američkoj trci za dolarima. Kad je njegova drama godine 1935. našla svoj put u Evropu, imala je već reputaciju golemog uspjeha na američkim pozornicama. Evropska verzija te drame u adaptaciji austrijskog književnika Friedricha Schreyvogela montirana je na scenu najprije u Beču u interpretaciji najzvučnijih imena evropskog teatra. Onda je onda nastavila svoj trijumfalni put po pozornicama ostalih evropskih metropola.

Cinjenica da je ta drama osvajala, impresionirala, poticala na razmišljanje, na analizu vlastite duše, otkrivala smisao kontemplacije i tajnu egzercicija,

živo je i neodoljivo nametala pitanje: u čemu je ta silna snaga njezina uspjeha? Da li u neobičnom ambijentu kolegija Družbe Isusove? Ili u atmosferi fascinantno visoke intelektualne i moralne razine? Možda u lucidnom dijalektičkom sukobu vjere, dimenzionirane u nedogled, i umovanja nužno sustalog i zaostalog pred fenomenom nedokučivoga?

Za dijalektički disput bila je autoru potrebna duhovna temperatura upravo u krugu zajednice učenih, smionih i otvorenih redovnika Ignacija Loyole. Tu je njegova imaginacija fiksirala i literarno oblikovala snažne individualnosti i reljefno ih karakterizirala. Uz osam isusovaca jedan vanjski svećenik, jovijalnan monsinjor, kućni liječnik kolegija i njegov desetgodišnji nećak, uzet već od svoje treće godine, zaokružuju aktere te drame.

I sama fabula drame jasno otkriva autorovu ideju u nizu intimnih duševnih sukoba, u ljudskim slabostima, rvanju sa samim sobom, krizama i — katarzi.

U kolegiju dvojica svećenika podnose sve teže strogu disciplinu Družbe. Rastrgani sumnjama i borbama, iskrenim duševnim patnjama, oni odluče da će istupiti iz Družbe, da će poći u svjetovne svećenike. Pater rektor pokušava ne bi li ih odvratio od tog koraka, ali njihovu odluku ne može više pokolebati. U to vrijeme vratio se iz Indije misionar pater Eduard Quarterman, on i mjesni župnik monsinjor Michael Carey i nehotice pokušavaju razbiti mračno raspoloženje među patrima. Misionarevo pričanje o viđenom i doživljenom u Indiji zainteresiralo ih je sve. Taj čas nitko i ne misli na redovničkog brata, teško bolesnog patra Strelskog, kojega su medicinski kapaciteti proglasili neizlječivim. *Odjednom ulazi među njih na svojim nogama »neizlječivi« pater Strelsky.* Taj prizor prouzrokuje pravu konsternaciju među patrima i neobično snažan dojam među gledaocima u kazališnoj dvorani. Pater Strelsky tvrdi da je ozdravio čudom, zagovorom osnivača kolegija blaženog Josipa Martina. Liječnik, ateist, dr Morell izjavljuje da je s medicinskog stanovišta apsolutno nemoguće protumačiti ovaj događaj kao naravni proces. Potreseni tim iznenadnim događajem, dvojica buntovnika odluče ostanu u Družbi.

Čudo se brzo razglasi i pokrene masu hodočasnika u isusovačku crkvu. Svi su vjerovali u čudo, samo jedan između svećenika kolegija ne, jurist pater Mark Ahern.

Rektor kolegija, pater Paul Duquesne, smatra da je nastupio pogodan trenutak za kanonizaciju blaženog Josipa Martina: čudesno ozdravljenje patra Strelskoga služi mu kao najjači i najnoviji argument. Pater rektor odluči poslati u Rim patra Aherna u svojstvu postulatora kod procesa za kanonizaciju blaženog Josipa Martina. Pater Ahern bude tako prisiljen priznati patru rektoru razlog zašto ne može prihvatiti tu misiju. Pater rektor mu odgovara: »Vi ne vjerujete u čudo? Prema tome moći ćete svojoj zadaći pristupiti s još ispravnijom i objektivnijom metodom mišljenja.« — Kada se pater Ahern još i dalje opire da zastupa stvar u koju sam ne vjeruje, pater rektor nastavlja: »Kao vaš poglavar ne mogu vam narediti da vjerujete u nešto ako se vaša duša tome protivi. Ali kao vaš poglavar mogu i moram zahtijevati od vas da zastupate ono u što ja vjerujem!«

Pater Ahern lomi se u duševnim borbama, razapinje ga svijest o značenju zavjeta poslušnosti i svoga uvjerenja. On ne vjeruje u čudo jer po njegovu mišljenju nema za to dovoljno nepobitnih dokaza. U tom kolebanju i neodlučnosti hoće li se odlučiti na poslušnost i protiv svog uvjerenja dešava se nešto što ga potpuno učvršćuje u njegovu uvjerenju. U ispovjedaonicu mu dođe liječnik kolegija dr Morell. On je zajedno s liječničkom komisijom potvrdio da ozdravljenje patra Strelskog, kao i daljnja ozdravljenja među hodočascima koji dolaze na grob blaženog Josipa Martina, nema nikakve veze s medicinskom znanošću. Sada, mučnem grižnjom savjesti, dolazi on patru Ahernu u ispovjedaonicu i priznaje mu, da ono prvo ozdravljenje nije bilo nikakvo čudo: »Pater Strelsky — kaže liječnik — ozdravio je snagom autosugestije. On je sanjao o svom ozdravljenju, a kad se probudio, bilo je njegovo ushićenje tako intenzivno i snažno kao sama zbilja. Njegova

uzetost nastala je samo uslijed oslabljenja živaca. Ushićenje na temelju sna dalo mu je snage i on je prohodao.«

Pater Ahern jedan čas trijumfira što je imao pravo, ali ga liječnik podsjeća na ispovjednu tajnu. On mu je to saopćio na ispovijedi, prema tome pater ne smije nikome odati ni riječi. Sada je mjesto trijumfa potresao patra Aherna još dublji nemir. U čitavu tom kompleksnom problemu gledao je opasnost za svoju Družbu. Tisuće patnika, oslanjajući se na čudo koje se nije dogodilo, a izravno ili neizravno poticano od Crkve, sukobit će se s teškim razočaranjem. I u tom je pater Ahern vidio očitu propast svoje Družbe. On bi tu morao intervenirati, ali ne može jer ne smije. Najposlije stvori odluku da napusti Družbu.

Zbog velikih i trajnih uzbuđenja izazvanih posljednjim izvanrednim događajima i zbog napregnutog angažiranja u njima, a pogotovu zbog boli zadane mu od voljenog i cijenjenog patra Aherna, njegove neposlušnosti i najavljenog istupa iz Družbe, pater rektor je klonuo i preminuo. Pred svoju smrt izjavio je:

*»Sad spoznajem što je najveće od svih čudesa: to je vjera! Imati nepomućenu vjeru, to je najusrdnije čudo Božje.«*

Hodočasnici i dalje pristižu moleći zagovor blaženog Josipa Martina. U jednoj skupini hodočasnika nalazi se i Jimmy Mageo, desetgodišnji nećak dra Morella. On nepokolebljivo vjeruje da će na dan svoje prve pričesti prohodati nakon sedam godina uzetosti. Dr Morell očajava jer je svjestan da se Jimmyjev slučaj ne može usporediti s onim patra Strelskog. Njegova bolest nije živčana i tu ne može pomoći nikakva autosugestija, on će morati spoznati da je neizlječiv. Tko će onda moći podnijeti bol maloga Jimmyja! A svemu je kriv on sam, dr Morell, sa svojim oportunizmom proglasivši u slučaju patra Strelskog čudom što po njegovu mišljenju nije bilo nikakvo čudo.

Mali Jimmy, pun pouzdanja, zamoli patra Aherna za blagoslov. On mu ga podjeljuje tek nakon oklijevanja. Jimmy ostaje sam. Oglase se orgulje, to netko svira Te Deum za patra rektora. Jimmy to sluša, a duša mu se ispunja sve jačom tenzijom bezgranične vjere i ufanja. I odjednom, uzeti dječak silazi s bolesničkih kolica i prohoda u tihom zanosu preobraženja. Dogodilo se čudo. A kad začuje glas svog ujaka, pada u nesvijest.

...I tako je ono prvo čudo sačuvalo Družbi onu dvojicu mladih svećenika, a ovo drugo vratilo redu učenog patra Aherna i obratilo dra Morella. Duboko potresen liječnik izjavljuje:

*»Doista je imao pravo pater rektor kad je prije svoje smrti rekao, da je najveće od svih čudesa vjera. Uistinu nema ništa što ne bi mogla učiniti vjera!«*

Do takva je, eto, rješenja došao moderni američki dramatičar Emmet Lavery u svojoj literarno-scenskoj analizi problema eminentno duhovnog karaktera, filozofskog i religioznog problema vjere i čuda.

Kalman Mesarić